

Основні напрямки підвищення економічної ефективності виноградарства

І.В.Колмогорова *Одеський державний аграрний університет*

Аналізується сучасний стан виноградарства в Одеській області. Розглядається можливість впровадження інноваційних заходів для підвищення економічної ефективності виноградарства.

Вступ. Відродження виноградарства в Україні та її регіонах є ваговою проблемою, дослідженню якої присвячені праці провідних вітчизняних науковців. Питання економіки, організації та управління виробництвом винограду й аспекти найважливіших проблем як теоретичного, методичного, так і прикладного характеру викладені в роботах Ю.Г. Бахтіна, А.О. Бондаренка, О.М. Гаркуші, І.А. Глаголи, М.О. Дудника, В.І. Зінченко, О.Г. Ізбаша, М.А. Лендєла, В.А. Рибінцева, В.В. Скрипника, Я.С. Спектора, В.В. Власова, В.В. Шепи, А.І. Шумейка та інших авторів. Ними розроблені загальні методичні підходи щодо оцінки ефективності функціонування галузі виноградарства та концепції її подальшого розвитку.

Разом з цим детального дослідження вимагають особливості функціонування галузі в умовах трансформації економіки, визначення пріоритетних напрямів підвищення економічної ефективності виробництва винограду в підприємствах, створення та вдосконалення маркетингових каналів на ринку винограду, вдосконалення відносин у системі просування продукції від виробника до споживача, роль держави у відродженні галузі.

Аналіз останніх досліджень. У зв'язку з занепадом виноградарства для стабілізації, нарощування обсягів й підвищення ефективності виробництва винограду особливе значення має визначення довгострокових орієнтирів та напрямків розвитку галузі.

З цією метою ННЦ "ІВіВ ім. В.Є.Таїрова" розробив Концепцію розвитку виноградарства України на період до 2020 року [1]. В ній сформульовані та деталізовані стратегічні пріоритети та обґрунтовані основні показники розвитку

галузі до 2020 року. Передбачається переведення галузі на інноваційну модель розвитку.

Одним з результативних шляхів підвищення ефективності виноградарства є клонова селекція. Вона дозволяє поліпшити сорти методом індивідуального відбору екологічно стійких та здорових клонів, добре адаптованих до впливу різноманітних чинників середовища та володіючих комплексом цінних агробіологічних показників.

Проведені десятирічні дослідження з випробування клонів дозволили відокремити 52 перспективних, продуктивних, високоякісних клони технічних, столових та підвойних сортів [2;3].

Для поліпшення стану та підвищення ефективності виноградарства також має значення удосконалення системи ведення та формування кущів винограду. В ННЦ “ІВіВ ім. В.Є.Таїрова” провели порівняльне вивчення двох типів формування кущів, схеми їх посадки, висоти штаблів, а також визначили вплив цих заходів на врожай та якість столового винограду сорту Одеський сувенір [4].

Наступним шляхом ННЦ “ІВіВ ім. В.Є.Таїрова” в підвищенні ефективності виноградарства стало дослідження в плані скорочення термінів окупності витрат на закладання виноградників та підвищення їх продуктивності. У зв’язку з цим була запропонована система ведення кущів винограду без обладнання шпалери. На ділянці сорту “Мускат одеський” краще співвідношення врожаю (124 ц з 1 га) та цукристості ягід (19,6 г/100 см³) досягається при формуванні кущів за типом чаши з висотою штаблів 70 см з тією лиш відмінністю, що відстань між рослинами в ряду склала 0,75 м [3].

Створення малоємних кущів при умові їх зщільненої посадки позитивно впливають на продуктивність насаджень, дає можливість прискорити формування рослин, підвищити технологічність догляду за ними, скоротити терміни введення насаджень в експлуатацію та окупності капітальних вкладень. Незважаючи на наявність значної кількості наукових розробок, які вказують на пріоритетні напрями підвищення ефективності виробництва винограду,

недостатньо досліджені такі питання, як забезпечення стабільного розвитку галузі та послаблення залежності кінцевих результатів у виноградарстві від погодно-кліматичних умов, покращення роботи з кадрового забезпечення галузі, удосконалення економічного механізму та державного регулювання розвитку виноградарсько-виноробного підкомплексу АПК.

Результати досліджень. Останні роки досліджуваного періоду виявилися несприятливими для виробництва винограду в Одеській області, про що свідчать дані, наведені в таблиці 1. В цей період спостерігається суттєве коливання основних показників розвитку галузі, на кінцеві результати значно вплинули погодно-кліматичні умови, і, як наслідок, відбулося зниження економічної ефективності виробництва винограду.

Аналіз динаміки показників розміру площ виноградників і обсягів виробництва винограду в Одеській області свідчить, що у виноградарстві встановилася стійка тенденція до скорочення площ насаджень, нестабільності та спаду обсягів виробництва, зниження ефективності галузі. Так, в 2004 році в порівнянні з 1995 роком в Одеській області площа виноградних насаджень зменшилась майже на 30 %; виробництво винограду в сільськогосподарських підприємствах зменшилось на 43 %; виробнича собівартість 1 ц винограду по сільськогосподарським підприємствам Одеської області в 2004 році в порівнянні з 2000 роком зросла на 81 %.

Негативні зміни характеризуються деградацією розсадництва, недостатнім і повільним відтворенням виноградних плантацій, значним розкорчуванням існуючих виноградних площ, недостатнім розповсюдженням нових високопродуктивних сортів і клонів, відставанням технологій вирощування винограду, скороченням його валових зборів і реалізації у свіжому вигляді. Незадовільними залишаються матеріально-технічна база галузі, впровадження інновацій, фінансове і кредитне забезпечення.

Неефективна структура управління виноградарством в Одеській області та в цілому в Україні вимагає удосконалення організації виробництва в галузі.

Таблиця 1 Основні показники економічного стану виноградарства Одеської області*

Показники	1995 р.	2000 р.	2001 р.	2002 р.	2003 р.	2004 р.	2004 р. до		
							1995 р., %	2000 р., %	2003 р., %
Підприємства всіх форм власності									
Площа виноградних насаджень (всього), тис. га	46,9	36,7	34,3	33,9	32,8	33,1	70,58	90,19	100,91
в т.ч. плодоносні виноградники, тис. га	41,9	33,1	30,6	29,8	28,6	28,1	67,06	84,89	98,25
Вироблено винограду, тис. тонн									
Всі категорії господарств	194,6	201,4	137,5	163,4	210,7	179,4	92,19	89,08	85,14
Сільськогосподарські підприємства	136,1	125,7	86,5	89,4	101,5	77,5	56,94	61,65	76,35
питома вага, %	69,9	62,4	62,9	54,7	48,2	43,2	-26,7**	-19,2**	-5,0**
Господарства населення	58,5	75,7	51,0	74,0	109,2	101,9	174,19	134,61	93,32
питома вага, %	30,1	37,6	37,1	45,3	51,8	56,8	26,7**	19,2**	5,0**
Урожайність з 1 га, ц									
Всі категорії господарств	36,3	50,0	36,4	44,1	58,9	50,9	140,22	101,8	86,42
Сільськогосподарські підприємства	32,5	38,0	28,3	30,0	35,5	27,6	84,92	72,63	77,75
Господарства населення	50,0	105,5	71,0	103,0	152,0	142,0	в 2,8 р.	134,60	93,42
Таблиця 1 Основні показники економічного стану виноградарства Одеської області*									
Виробнича собівартість 1 ц, грн.	9,35	45,35	58,98	55,00	55,23	82,38	в 8,8 р.	181,65	149,16
Ціна реалізації за 1 ц, грн.	--	74,24	64,60	68,70	79,27	104,52	--	140,79	131,85
Рівень рентабельності, %	--	51,4	5,5	22,2	43,0	12,6	--	-38,8**	-30,4**
Прибуток від реалізації винограду, тис.грн.	--	28090	2340,3	9183,2	19874,7	7263,7	--	25,86	36,55

* - розраховано за даними Обласного управління аграрного розвитку

** - відхилення (%-их пунктів)

Необхідна підготовка кваліфікованих кадрів, оскільки більшість виноградарів та агрономів не мають відповідної підготовки, а кваліфіковані – пенсійного віку. Тому для здійснення відповідальних робіт з догляду за виноградниками підприємства приміської зони змушені наймати кваліфікованих робітників з південних районів області.

Виявлені недоліки в організації і управлінні виноградарством вимагають пошуку раціональних рішень з метою поліпшення економічного стану галузі.

Для зміцнення стану виноградарства в окремих підприємствах оновлення насаджень необхідно здійснювати із застосуванням інновацій на основі досліджень та наукових досягнень з клонової селекції ННЦ “Інституту Виноградарства і Виноробства ім. В.Є.Таїрова” [2;3];

Здійснювати спеціальну підготовку виноградарів з метою удосконалення технології догляду за насадженнями, що передбачає оптимальне просторове розташування кістякових частин та паростків кущів; регулювання розподілу поживних речовин серед органів кущів, яке досягається шляхом обрізання та навантаження кущів з урахуванням потенційної плодючості глазків та сили росту паростків [4;5];

У зв'язку з відсутністю обігових коштів в підприємствах для придбання саджанців винограду можна запропонувати таку схему: підприємство замовляє необхідну кількість саджанців в спеціалізованих підприємствах, що їх виробляють, а держава сплачує вартість цих саджанців спеціалізованим підприємствам за рахунок однопровідсоткового збору з виробників і реалізаторів алкогольних напоїв. На етапі догляду за молодими насадженнями держава за рахунок того ж одновідсоткового збору може здійснювати цільове фінансування.

Відродження і розвиток виноградної галузі можливі за рахунок інтенсифікації виробництва та створення сприятливого економічного середовища.

При оновленні насаджень першочергову увагу слід приділяти підбору належних сортів винограду, з яких виробляють марочні столові (червоні) вина,

шампанські і високоякісні кон'ячні виноматеріали, перевагу віддавати класичним європейським сортам. Формувати насадження сортами різних строків дозрівання врожаю, оновлювати насадження якісними сортами винограду з підвищеною стійкістю проти морозів, грибкових, бактеріальних та вірусних хвороб.

Важливу роль у відродженні виноградарсько-виноробного підкомплексу повинен відігравати маркетинг, яким на рівні підприємства повинна займатись маркетингова служба, вивчаючи місткість, кон'юктуру та сегментацію внутрішнього ринку виноградарської продукції, попит на неї та фактичний рівень її споживання, пропозицію продукції виноградарства (яка визначається обсягом її виробництва), рівень цін на неї, якість пропонованої продукції, конкурентоспроможність [6]. В межах підприємства доцільним є проведення маркетингологами досліджень з виявлення тих видів виробляємої підприємством продукції, що знаходяться на останньому етапі життєвого циклу товару, та внесення пропозицій з заміни цих товарів на ті, що матимуть перспективи розвитку.

В економічних стосунках партнерів підкомплексу перевагу слід надавати удосконаленню цінового механізму. Доцільним є встановлення цін на кожен окремий сорт винограду і диференціювання їх залежно від його цукристості, а також від того, для виробництва якої саме винопродукції використовується даний сорт. Адже один і той самий ампелографічний сорт при різних умовах вирощування має неоднакові товарні кондиції.

Але головна роль у відродженні і підтримці галузі виноградарства належить державі. Необхідно удосконалити фінансово-кредитну систему по відношенню до цієї галузі, надавати пільги та підтримувати виробників винограду на рівні держави. Вимагає створення дієвої системи ліцензування, сертифікації продукції, цінове регулювання економічних стосунків партнерів виноградарсько-виноробного підкомплексу. Кожен учасник підкомплексу повинен отримувати таку частку доходу від реалізації, яка б відшкодовувала понесені витрати і забезпечувала однаковий рівень рентабельності. Доцільно

відмінити акцизи і податок на додану вартість на сухі вина, зменшити торгівельну надбавку на цю продукцію. Удосконалити систему сертифікації винопродукції на внутрішньому ринку з метою захисту вітчизняних виробників та усунення підпольного виноробства.

Реалізація вищевикладених пропозицій дозволить суттєво підвищити ефективність функціонування виноградарсько-виноробного підкомплексу, створити економічні умови для стабілізації виробництва винограду, підвищити ефективність використання потенціалу підкомплексу, забезпечити конкурентоспроможність продукції.

Висновки: Стан і перспективи розвитку виноградарства вимагають вирішення багатьох проблем, серед яких найголовнішими є наступні:

- удосконалення державного регулювання виноградарсько-виноробної галузі з метою підтримки вітчизняного виробника та зменшення обсягу низькоякісного імпортованого товару на ринках України;
- переведення галузі на інноваційну модель розвитку;
- впровадження в практику зональної адаптованої технології вирощування винограду;
- розробка маркетингових програм при вирішенні задач з реалізації винограду, його просуванні на ринку та підвищення його конкурентоспроможності.

Література:

1. Власов В.В., Лянной А.Д., Спектор Я.С. Состояние и основные направления развития виноградарства и питомниководства Украины на период до 2020 года. // Виноградарство и виноделие XXI столетия: Материалы международного симпозиума. – Одесса, Optimum, 2005. – с. 98-104
2. Тулаева М.И., Хилько В.Ф. и др. Результаты клоновой селекции винограда. // Виноградарство и виноделие XXI столетия: Материалы международного симпозиума. – Одесса, Optimum, 2005. – с. 61-66
3. Тулаева М.И., Мулюкина Н.А. Перспективы производства сертифицированного посадочного материала винограда в Украине. // Виноградарство и виноделие XXI столетия: Материалы международного симпозиума.–Одесса, Optimum, 2005.– с. 50-55
4. Микитенко С.В., Чебан В.В. Совершенствование системы ведения и формиро-вания кустов винограда на юге Украины. // Виноградарство и виноделие XXI столетия: Материалы международного симпозиума.–Одесса, Optimum, 2005.– с. 156-162
5. Савин М.А., Сапожников А.М., Улько В.Н. Механизация производственных процессов в виноградарстве – важная составляющая развития отрасли. // Виноградарство и виноделие XXI столетия: Материалы международного симпозиума. – Одесса, Optimum, 2005. – с. 167-173
6. Долинська О.О. Формування вітчизняного ринку продукції садівництва і виноградарства. // Аграрний вісник Причорномор'я. Випуск № 27, Одеса, 2005. – с.25-28

Колмогорова И.В. Основные направления повышения экономической эффективности виноградарства

Анализируется современное состояние виноградарства в Одесской области. Рассматривается возможность внедрения инновационных технологий для повышения экономической эффективности виноградарства.

Kolmogorova I.V. Main ways to boost efficiency of viticulture.

Analysing current affairs in the viticulture in Odessa region. Finding new ways to boost efficiency of viticulture.